

PROGRAM NAUCZANIA. KURS DLA KONTYNUUJĄCYCH NAUKĘ

2 1. Wstęp

2 2. Główne zadania szkoły i nauczyciela w realizacji programu nauczania

3 3. Cele nauczania i wychowania

3–4 4. Charakterystyka ucznia kontynuującego naukę języka rosyjskiego

4–9 5. Zakres tematyki nauczania

9–16 6. Metodyczne aspekty realizacji programu

17–18 7. Ocenianie osiągnięć uczniów

19 8. Wskazówki bibliograficzne

Program nauczania języka rosyjskiego w szkole ponadgimnazjalnej. Poziom IV.1.

Autorem niniejszego programu jest **Mirosław Zybert** – doradca metodyczny, długoletni nauczyciel, autor i współautor podręczników szkolnych, poradników dla nauczycieli, publikacji z zakresu dydaktyki języka rosyjskiego i programu nauczania, były starszy asystent w Instytucie Programów Szkolnych.

Wstęp

Program został opracowany zgodnie z założeniami *Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*¹.

Podstawa programowa wyróżnia na poziomie edukacyjnym IV.1. naukę języka obcego nowożytnego w zakresie podstawowym jako kontynuację na podbudowie poziomu III.0., a także jako kontynuację w zakresie rozszerzonym na podbudowie poziomu III.1. **Program ten jest przeznaczony dla uczniów, którzy kontynuują naukę języka rosyjskiego w szkole ponadgimnazjalnej na poziomie IV.1. w zakresie podstawowym.**

Uwzględniając założenia zawarte w podstawie programowej niniejszy program określa poziom wiedzy i zakres umiejętności, jakie uczeń powinien zdobyć w ciągu trzech lat nauki w szkole ponadgimnazjalnej. Program prezentuje szczegółowo zadania stojące zarówno przed uczniem, jak i nauczycielem. Najwłaściwszy czas realizacji niniejszego programu to trzy lata nauki szkolnej w wymiarze 2 godzin lekcyjnych tygodniowo.

2. Główne zadania szkoły i nauczyciela w realizacji programu nauczania

Wszechstronny rozwój ucznia – to cel nadrzędny wszelkich działań edukacyjnych podejmowanych w szkole. Za realizację tego celu jest odpowiedzialna szkoła jako instytucja, jak i nauczyciele poszczególnych przedmiotów, zarówno w zakresie dydaktycznym, jak i wychowawczym. Szkoła jako instytucja powinna stworzyć odpowiednie warunki uczniom i nauczycielom, aby mogli oni w pełni realizować nakreślone cele programowe. Warunkiem osiągnięcia tych wymagań

jest m. in. odpowiednie wyposażenie sali lekcyjnej oraz odpowiednia liczebność grup, zapewnienie uczniom kontaktu z autentycznym językiem oraz regularny kontakt z rodzimymi użytkownikami języka.

Nauka języka obcego powinna odbywać się w pracowniach językowych wyposażonych w odpowiednie sprzęty i pomoce dydaktyczne:

a. środki techniczne (telewizor, odtwarzacz CD i DVD, komputer, tablica interaktywna),

b. środki audiowizualne (CD audio, filmy, plakaty, plansze leksykalne i gramatyczne, mapy, zdjęcia, słowniki).

Nauczanie języka obcego powinno odbywać się w niewielkich grupach – im mniejsza grupa, tym lepsze efekty nauczania. Praca w małych grupach zapewnia wszystkim uczniom intensywny udział w lekcji, a nauczycielowi pozwala na indywidualne podejście do ucznia (szczególnie ważne jest to w pracy z uczniem z dysfunkcjami oraz uczniem zdolnym).

Szczególne znaczenie w zapewnieniu uczniom kontaktu z autentycznym językiem oraz rodzimymi użytkownikami języka ma internet. Zapewnia on najszybszy i najszerszy dostęp do informacji zarówno wizualnej (tekst), jak i dźwiękowej (nagrania). Internet umożliwia także regularny kontakt z rodzimymi użytkownikami języka przez pocztę elektroniczną oraz komunikatory (np. Skype, Gadu-Gadu). Możliwość korzystania z internetu jest bardzo istotna, szczególnie w przypadku niewielkiej liczby godzin nauczania w tygodniu, ponieważ intensyfikuje kontakt ucznia z językiem i to na poziomie kontaktu z nośnikami języka.

Możliwość praktycznego wykorzystania zdobytych umiejętności językowych ma ogromne znaczenie dla podnoszenia motywacji do nauki. Szkoła w miarę swoich możliwości powinna tworzyć warunki do praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności. Służyć temu mogą zarówno organizowane w szkole spotkania z rodzimymi użytkownikami języka rosyjskiego, jak i realizowane w formie projektów uczniowskich spotkania poświęcone kulturze, literaturze, technice i nauce rosyjskiej. Istotne jest także uczestnictwo w programach wymiany międzynarodowej. Jest oczywiste, że w realizacji tych zadań dużą rolę odgrywa nauczyciel, który powinien pobudzać i rozwijać aktywność uczniów: ciekawość, otwartość, szacunek dla własnej kultury oraz zrozumienie i tolerancję wobec innych kultur. Nauczyciel występuje tutaj zarówno w roli organizatora pracy, jak i partnera ucznia w akcie komunikacji: uważnego słuchacza, rozmówcy, informatora, a więc osoby, na której pomoc uczeń może zawsze liczyć. Obok odpowiedniego przygotowania językowego, wiedzy i umiejętności dydaktycznych i pedagogicznych, istotną rolę odgrywa osobowość nauczyciela, jego kultura osobista, życzliwość wobec ucznia oraz obiektywizm w ocenianiu.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (rozporządzenie zostało opublikowane w Dzienniku Ustaw z dnia 30 sierpnia 2012 r. poz. 977).

3. Cele nauczania i wychowania

3.1. Cele edukacyjne

Głównym celem edukacyjnym, w przypadku uczniów kontynuujących naukę języka rosyjskiego jest doskonalenie i dalsze rozwijanie już opanowanych umiejętności językowych. Nabyta w poprzednim etapie nauczania znajomość podstawowych struktur gramatycznych oraz pewien zasób aktywnego słownictwa umożliwi uczniom w miarę skuteczne komunikowanie się na poziomie podstawowym. Uczniowie potrafią już odpowiednio reagować na przekazywane treści i intencje w prostych sytuacjach, określonych w tematyce programowej, czyli posiadają pewną kompetencję komunikacyjną. Tę wiedzę i umiejętności należy podtrzymywać i rozwijać. Najlepszym sposobem jest koncentryczny układ treści nauczania, a więc stałe i twórcze powtarzanie poznanych struktur językowych i doskonalenie umiejętności komunikacyjnych. Twórcze – czyli polegające na wykorzystywaniu znanych struktur w nowych sytuacjach komunikacyjnych, w ramach nowych tematów.

Realizując cele językowe w toku nauki szkolnej, uczeń powinien ponadto posiadać i udoskonalić (nabyte w trakcie nauki na poprzednich etapach edukacyjnych) umiejętności:

- samooceny własnych osiągnięć (np. przy użyciu portfolio językowego),
- wykorzystywania poznanych technik samodzielnej pracy nad językiem, takich jak korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek i korzystanie z tekstów kultury w języku rosyjskim,
- korzystania z różnych pozapodręcznikowych źródeł informacji (np. z mediów, encyklopedii, instrukcji obsługi), w tym za pomocą nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- stosowania w procesie uczenia się języka rosyjskiego poznanych strategii komunikacyjnych, takich jak np. domyślanie się znaczeń wyrazów na podstawie kontekstu czy rozumienie tekstu zawierającego pewną liczbę nieznanymi zwrotów i słów, wykorzystywanie prostych strategii kompensacyjnych umożliwiających np. zastąpienie poznanego wyrazu innym wyrazem lub prostym opisem; umiejętności te są szczególnie ważne dla osiągnięcia odpowiedniego poziomu kompetencji komunikacyjnej.

Ważne jest również, by uczeń miał świadomość językową, umożliwiającą mu, między innymi, zauważanie i rozumienie podobieństw i różnic między językiem polskim i rosyjskim.

3.2. Cele wychowawcze

Nauka języka obcego pozwala na bliższe i pełniejsze poznanie kultury narodu rosyjskiego, a tym samym realizacji tak ważnego celu wychowawczego jakim jest kształtowanie wrażliwości interkulturowej. Wrażliwość tę uczeń zdo-

bywa przez nabycie pewnej kompetencji międzykulturowej polegającej na umiejętności dostrzegania różnic między kulturą własnego narodu a kulturą narodu rosyjskiego. Z tej kompetencji wynikać powinien szacunek dla kultury obcej, jak i poszanowaniu własnej.

Kultura każdego narodu wyraża się najpełniej przez język, który jest najlepszą drogą do poznania i zrozumienia kultury rosyjskiej wraz z jej odmiennością. Znajomość języka pozwala również na bezpośrednie kontaktowanie się z przedstawicielami danego narodu, a odpowiedni poziom kompetencji interkulturowej gwarantuje właściwe zachowania werbalne i niewerbalne.

Lekcje języka rosyjskiego powinny pomagać w kształtowaniu cech sprzyjających ogólnemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu uczniów takich jak poczucie własnej wartości, uczciwość, odpowiedzialność, wytrwałość, kreatywność i kultura osobista. Wśród wielu aspektów wychowawczych istotna jest też umiejętność pracy w grupie w celu osiągnięcia wspólnego zamierzenia. Współdziałanie sprzyja rozwojowi pozytywnych postaw interpersonalnych (np. uczy sztuki kompromisu, kształtuje postawę solidarności).

4. Charakterystyka ucznia kontynuującego naukę języka rosyjskiego

Uczniowie, którzy postanowili kontynuować rozpoczętą w gimnazjum naukę języka rosyjskiego przychodzą do nowej szkoły z bagażem różnych doświadczeń, dobrych i, niestety, czasem złych nawyków. Również ich poziom umiejętności wyniesiony z poprzedniego okresu nauki bywa zróżnicowany. Aby móc skutecznie pracować z taką grupą uczniów, nauczyciel powinien na początku pierwszego roku nauki zdiagnozować ich aktualny poziom wiedzy i umiejętności w zakresie poszczególnych sprawności językowych. Ta wiedza jest niezbędna do dalszej efektywnej pracy. Jak przeprowadzić taką diagnozę? Odpowiedni test może przygotować sam nauczyciel, korzystając z dostępnych materiałów, może skorzystać z gotowych sprawdzianów, np. z materiałów egzaminu gimnazjalnego lub z testów diagnostycznych Ośrodka Diagnostyki Edukacyjnej (www.ode.pl), gdzie na platformie edukacyjnej znajduje się testy diagnostyczne wraz z programami naprawczymi oraz testy na rozpoczęcie i zakończenie nauki.

Uczeń, rozpoczynający naukę w szkole ponadgimnazjalnej, ma około 16 lat i właśnie zaczyna wkraczać w dorosłość. Kończy się w jego rozwoju, powszechnie uważany za najtrudniejszy, okres kształtowania się osobowości, okres buntu. Uczeń wkracza również w okres zmiany relacji pomiędzy nim a rówieśnikami oraz między nim a dorosłymi. Ma to duży wpływ na stosunek do nauki i formy przyswajania wiedzy. Młody człowiek szuka logicznych związków, stara się analizować podawaną mu wiedzę, sta-

je się bardziej świadomy. Istotnym czynnikiem podnoszącym atrakcyjność uczenia się języka rosyjskiego jest zatem ukazanie młodemu człowiekowi przydatności poznanej wiedzy i zdobytych umiejętności. Sposobność taka nadaje się, kiedy uczeń pracuje nad różnymi pracami projektowymi oraz gdy korzysta z internetu.

Oprócz wspomnianych już zmian w stosunku ucznia do nauki, rosną także jego potrzeby dotyczące zainteresowań. Po-

winny one być w miarę możliwości zaspokajane przez odpowiedni dobór treści i metod nauczania. Jak wynika z powyższych rozwiązań, nie można i nie da się oddzielić procesów dydaktycznych od wychowawczych, dlatego również nauczyciel języka obcego powinien systematycznie uzupełniać swoją wiedzę w dziedzinie wychowania oraz starannie obserwować swoich uczniów, żeby poznawać i umiejętnie zaspokajać ich potrzeby intelektualne i wychowawcze.

5. Zakres tematyki nauczania

5.1. Tematyka

Zgodnie z zapisami w *Podstawie programowej* program zawiera piętnaście zakresów tematycznych, które pojawiają się spiralnie na różnych poziomach zaawansowania. Uczeń, który kontynuuje naukę języka posługuje się w mia-

re rozwiniętym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych.

Krąg tematyczny	Tematyka szczegółowa
1. człowiek	– dane personalne (imię i nazwisko, imię ojcowskie, narodowość, nazwy mieszkańców krajów i miast) – wygląd zewnętrzny – cechy charakteru – uczucia i emocje – zainteresowania – problemy etyczne
2. dom	– miejsce zamieszkania (miasto – wieś, adres) – opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia – wynajmowanie mieszkania – kupno i sprzedaż mieszkania
3. szkoła	– przedmioty nauczania – wymagania i oceny szkolne – życie szkoły – kształcenie pozaszkolne – system oświaty
4. praca	– zawody i związane z nimi czynności – warunki pracy i zatrudnienia – rynek pracy – praca dorywcza
5. życie rodzinne i towarzyskie	– członkowie rodziny – koledzy i przyjaciele – czynności życia codziennego – formy spędzania czasu wolnego – święta i uroczystości – styl życia – konflikty i problemy

Krąg tematyczny	Tematyka szczegółowa
6. żywienie	– posiłki i ich przygotowanie – artykuły spożywcze – diety – lokale gastronomiczne
7. zakupy i usługi	– rodzaje sklepów – nazwy i rodzaje podstawowych towarów – miary i wagi – sprzedawanie i kupowanie – środki płatnicze – korzystanie z usług – banki – reklama
8. podróżowanie i turystyka	– środki transportu – informacja turystyczna – zwiedzanie – baza noclegowa – wycieczki (pobyt za granicą: transport, ubezpieczenie w czasie podróży) – mapa i plan miasta – orientacja na ulicy – wypadki
9. kultura	– dziedziny kultury – twórcy i ich dzieła – uczestnictwo w kulturze – media
10. sport	– dyscypliny sportu – sprzęt sportowy – imprezy sportowe – sport wyczynowy

Krąg tematyczny	Tematyka szczegółowa
11. zdrowie	– samopoczucie – higieniczny tryb życia – choroby, ich objawy i leczenie – niepełnosprawni – uzależnienia – ochrona zdrowia
12. nauka i technika	– technologie informacyjno-komunikacyjne – obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych – odkrycia naukowe – wynalazki – awarie
13. świat przyrody	– świat roślin i zwierząt – krajobraz – zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego – klimat – klęski żywiołowe – katastrofy – przestrzeń kosmiczna

Krąg tematyczny	Tematyka szczegółowa
14. państwo i społeczeństwo	– struktura państwa – urzędy – organizacje społeczne i międzynarodowe – konflikty wewnętrzne i międzynarodowe – polityka społeczna – gospodarka – przestępczość
15. elementy wiedzy o krajach obszaru nauczanego języka oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu międzykulturowego oraz tematyki integracji europejskiej, w tym znajomość problemów pojawiających się na styku różnych kultur i społeczności.	– Rosja i jej sąsiedzi – najważniejsze regiony w Rosji – wiadomości krajoznawcze i kulturoznawcze na temat Rosji – miasta Rosji – wyznania religijne w Rosji

5.2. Zagadnienia gramatyczne

Treści nauczania zostały zaprezentowane globalnie, bez podziału na poszczególne klasy. Kolejność ich wprowadzania powinna być podyktowana celami komunikacyjnymi lekcji. Większość zagadnień powinna być uczniom znana z wcześniejszego etapu nauczania. Nauczyciel jest zobowiązany zadbać, aby powtarzany i utrwalany materiał był prezentowany w nowym lub/i szerszym kontekście komunikacyjnym.

Czasownik:

- czasowniki I i II koniugacji,
- formy osobowe czasowników regularnych czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego,
- formy bezokolicznika zakończone na **-ть, -ти, -чь**, np.: **рисовать, идти, мочь**,
- formy osobowe czasowników zwrotnych,
- czasowniki o odmiennym niż w języku polskim rządzie, np.: **звонить, учить, болеть, писать**,
- formy osobowe czasowników dokonanych i niedokonanych, np.: **купить – покупать, бежать – бегать**,
- formy osobowe czasowników nieregularnych czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego typu **купить, петь, ждать, есть, пить, дать, бежать, ехать**,
- formy trybu rozkazującego 2. osoby liczby pojedynczej i liczby mnogiej, np. **читай – читайте, купи – купите, приготовь – приготовьте**, z uwzględnieniem

есть – ешьте, ляг – лягте, пой – пойте, пей – пейте, поезжай – поезжайте,

- formy trybu rozkazującego z wyrazami **давай, давайте**,
- formy osobowe czasu teraźniejszego, przeszłego i przyszłego czasowników **нести, вести, везти**,
- czasowniki modalne, np.: **надо, нужно, можно, должен, нельзя**,
- czasowniki zwrotne nie mające odpowiedników zwrotnych w języku polskim, np.: **вернуться, дружить**,
- formy trybu rozkazującego z wyrazami **пусть, пускай**.

Rzeczownik:

- formy gramatyczne rzeczowników wszystkich rodzajów liczby pojedynczej i mnogiej, np.: **ученик, девочка, тётя, окно, море, семья, время, техникум, музей** z uwzględnieniem:
 - rzeczowników na **-ия**, np. **экскурсия**, na **-ие**, np. **предложение**, na **-ий**, np. **санаторий**,
 - rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na mięką spółgłoskę, np.: **рубль, ноябрь**,
 - rzeczowników rodzaju żeńskiego zakończonych na **-ь**, np.: **мать, дочь, мышь, рожь**,
 - rzeczowników rodzaju męskiego na **-а, -я**, np.: **папа, дядя**,
 - rzeczowników mających inny rodzaj niż w języku polskim, np.: **класс, салат, программа, котлета**,

- liczby mnogiej rzeczowników rodzaju męskiego, np.: **друг – друзья, брат – братья** i rzeczowników rodzaju nijakiego, np. **дерево – деревья**,
- formy miejscownika rzeczowników rodzaju męskiego typu **снег, лес, год**, z przyimkami **в, на**, np.: **на снегу, в лесу**, oraz z przyimkiem **о**, np.: **о снеге, о лесе**,
- form gramatycznych typowych nazwisk rosyjskich, np.: **Репин, Лихачёв**,
- form narzędnika liczby pojedynczej rzeczowników o temacie zakończonym na **ж, ш, ч, щ, ц**, np.: **сторож – сторожем, свеча – свечой**,
- rzeczowniki liczby pojedynczej i mnogiej określające nazwy osób w zależności od ich narodowości, miejsca zamieszkania i zawodu typu **поляк, полька, москвич, москвичка, слесарь**,
- rzeczowniki nieodmienne typu **кино, пальто, такси, кофе, кафе, метро**,
- rzeczowniki o odmianie przymiotnikowej typu **ванная, дежурный, мороженое**,
- rzeczowniki występujące tylko w liczbie pojedynczej typu **мебель, обувь, посуда**,
- rzeczowniki występujące tylko w liczbie mnogiej typu **каникулы, часы, брюки**.

Przymiotnik:

- formy gramatyczne przymiotników twardo- i miękkotematowych,
- formy gramatyczne przymiotników o temacie zakończonym na **к, г, х** oraz na **ж, ш, ч, щ**,
- stopniowanie przymiotników,
- połączenia przymiotników z rzeczownikami i liczebnikami, np. **два высоких мальчика**,
- przymiotniki **рад, доволен**,
- krótka forma wybranych przymiotników w funkcji orzecznika.

Zaimek:

- formy gramatyczne zaimków:
 - osobowych, bez przyimka i z przyimkiem, np.: **он – его – у него**,
 - wskazujących, np.: **это, этот, тот**,
 - pytających i względnych, np.: **кто, что, какой, который, сколько**,
 - dzierżawczych, np.: **мой, твой**,
 - przeczących, np.: **никто, ничто, некого, нечего**,
 - nieokreślonych z partykułami **-то, -нибудь**.
- formy gramatyczne zaimków, np.: **весь, целый, любой, каждый**,
- formy gramatyczne zaimka **себя** i wyrażenia **друг друга**.

Liczebnik:

- formy mianownika i dopełniacza liczebników głównych od 1 do 1000,
- związek liczebników z rzeczownikami, ze szczególnym uwzględnieniem liczebników 1, 2, 3, 4 oraz liczebników

zakończonych na 1, 2, 3, 4, np.: **две интересные книги, тридцать четыре способных ученика**,

- formy liczebników porządkowych ze szczególnym uwzględnieniem mianownika, dopełniacza i miejscownika liczby pojedynczej w konstrukcjach określających czas i datę, np.: **1-ое августа, в 2012-ом году**.

Приимек:

- przyimki w konstrukcjach określających:
 - miejsce pobytu i znajdowania się osób i przedmiotów, np.: **около школы, у вокзала, напротив дома, под деревом, на почте, в саду**,
 - kierunek czynności lub ruchu, np.: **на стадион, в лес, под дерево, к доске, от доски, из класса, с почты**,
 - położenie w przestrzeni, np.: **(не)далеко / близко от дома, рядом с ним, около окна, у двери**,
 - przemieszczanie się w przestrzeni, np.: **по улице, по городу**,
 - przeznaczenie, np.: **для воды, кредит на квартиру**,
 - cel, np. **за покупками**,
 - sposób, np.: **узнать по Интернету, говорить по телефону**,
 - czas, np.: **после уроков, за час, через день, с утра до вечера**,
 - miejsce, np. **рядом с...**
- przyimek **у** do określenia posiadania,
- połączenia przyimkowe **с-до, за-до, через-после** do określenia czasu,
- przyimki **из-за, от, по** do określenia przyczyny.

Прзysłówek:

- przysłówki okolicznikowe miejsca i czasu, np.: **здесь, там, дома, сюда, туда, домой, налево, отсюда, оттуда**,
- przysłówki okolicznikowe czasu, np.: **летом, вечером, послезавтра, днём**
- przysłówki sposobu, np.: **хорошо, тихо, по-моему, по-новому, по-русски**,
- przysłówki ilościowe, np.: **очень, слишком, много, несколько**,
- przysłówki jakościowe, np.: **тихо, приветливо, красиво**,
- przysłówki przeczące z partykułami **-не, -ни**, np.: **некуда, никуда**,
- stopień wyższy przysłówek, np.: **тише, холоднее, чаще**.

Складния:

- zdania pojedyncze oznajmujące:
 - twierdzące, np. **Да, это он**.
 - przeczące, np.: **Нет, это не он. Нет, у меня нет твоего учебника**.
- zdania pojedyncze pytające:
 - z zaimkiem pytającym, np. **Что он делает?**
 - bez zaimka pytającego, np. **Это он? Его зовут Борис?**
 - z partykułą **ли**, np. **Был ли ты в кино?**
 - niepełne zdania pytające zaczynające się od spójnika **а**, np. **А ты? А тебе?**

- zdania pojedyncze rozkazujące, np. **Помоги сестре!**
- zdania pojedyncze wykrzyknikowe, np. **Какая встреча!**
- zdania złożone współrzędnie połączone spójnikami: **и, а, но, или** np.: **Я лежу на диване и смотрю телевизор, а Борис спит. У меня есть свободное время, но я никуда не пойду.**
- zdania złożone podrzędnie:
 - przydawkowe, np. **Я читал книгу, о которой...**
 - dopełnieniowe, np.: **Я знаю, что... Я хочу, чтобы...**
 - okolicznikowe miejsca, np. **Я был там, где...**
 - okolicznikowe czasu, np. **Когда я пришёл, его не было дома.**
 - okolicznikowe przyczyny, np. **Я не прочитал книгу, потому что я болел.**
 - okolicznikowe skutku, np. **У меня нет денег, поэтому я никуда не поеду.**
 - okolicznikowe celu, np. **Антон пошёл в аптеку, чтобы купить витамины.**
- zdania bezpodmiotowe, np.: **Построили дом. Мне стало холодно. Хмурится.**
- szyk wyrazów (prosty i przestawny), np.: **Моя родина. Родина моя.**
- rekcja czasowników – przykłady:
 - беспокоиться *о ком? о чём?*
 - благодарить *кого? за что?*
 - болеть *чем? за кого? за что?*
 - вернуть *что? кому? куда?*
 - вернуться *куда? откуда?*
 - влюбиться *в кого? во что?*
 - восхищаться *кем? чем?*
 - говорить *кому? о ком? о чём? с кем? что? на каком языке?*
 - готовиться *к чему?*
 - дружить *с кем?*
 - ехать *на чём? чем? в чём? куда? к кому?*
 - ждать *кого? чего? кого? что?*
 - заботиться *о ком? о чём?*
 - зайти *к кому? куда? за кем? за чем?*
 - заниматься *кем? чем?*
 - звонить *кому? куда?*
 - извинить *кого? что? за что?*
 - извиниться *за что? за кого? перед кем?*
 - искать *кого? что?*
 - лететь *на чём? в чём? куда? к кому?*
 - обратиться *к кому? с чем?*
 - одеть *кого? во что?*
 - одеться *во что?*
 - опоздать *на сколько времени?*
 - осматривать *кого? что?*
 - отправить *кого? что? кому? куда?*
 - переписываться *с кем?*
 - писать *кому?*
 - подниматься *куда? по чему? на чём?*
 - поздравить *кого? с чем?*
 - познакомить *кого? с кем? с чем?*
 - познакомиться *с кем? с чем?*

пользоваться *чем?*
 послать *кому? что?*
 поступить *куда? на что?*
 предлагать *кому? что?*
 просить *кого? что? чего?*
 работать *кем? где?*
 радоваться (рад / рада) *кому? чему?*
 слушать *кого? что?*
 советовать *кому? что?*
 советоваться *с кем?*
 спросить *кого? у кого? что? о чём?*
 спускаться *с чего? по чему? на чём?*
 стать *кем? чем?*
 уважать *кого? что?*
 увлекаться *кем? чем?*
 узнать *кого? что? о ком? о чём? откуда?*
 учить *кого? чему? что?*
 учиться *чему? где? как?*

5.3. Zagadnienia fonetyczne

Артикуляция

- samogłosek **а, о, и, у, ы** w sylabach akcentowanych,
- samogłosek **а, о, и, у, ы** w sylabach nieakcentowanych,
- samogłosek **е, ё, ю, я** na początku wyrazu, po samogłosce oraz po znaku miękkim i twardym, po spółgłosce w sylabie akcentowanej,
- samogłosek **е, ю, я** po spółgłosce w sylabie przed- i po-akcentowej,
- spółgłosek **ж, ш, ц** oraz **ч, щ,**
- spółgłosek miękkich **п, б, в, ф** w wygłosie,
- spółgłosek miękkich **д, з, л, с, р, т** ze szczególnym uwzględnieniem przedniojęzykowego **л,**
- partykuły zwrotnej **-ся, -сь** w czasownikach,
- zakończeń **-тся, -ться,**
- spółgłosek bezdźwięcznych przed **б, г, д, ж, з,**
- połączeń spółgłoskowych **св, кв, тв, хв, цв,**
- połączeń literowych **стн, здн, лиц, вств,**
- połączeń spółgłoskowych **сч, зч, гч, сж,**
- połączenia **чт** w wyrazach typu **что, чтобы,**
- **и** na początku wyrazu po spółgłosce twardej, np. **в Иркутске,**
- zakończeń **-ого, -его,** np.: **большого, хорошего, много**
- przyimków z następującymi po nich wyrazami, np.: **за город, с нами,**

Intonacja

- zdania oznajmującego,
- zdania pytającego bez słowa pytającego,
- zdania pytającego ze słowem pytającym,
- niepełnego zdania pytającego zaczynającego się od spójnika **а,**
- zdania wykrzyknikowego lub pytającego wyrażającego emocje.

Akcentuacja

Akcent w języku rosyjskim jest ruchomy i może padać na różne sylaby, w zależności od wyrazu i jego formy:

- na początku wyrazu (катер, через),
- w środku wyrazu (корова, фонарик),
- na końcu wyrazu (конверт, пальто).

Ruchomość rosyjskiego akcentu stanowi dużą trudność dla polskiego ucznia przyzwyczajonego do stałego akcentu, jaki występuje w języku polskim, z tego też powodu wymaga się szczególnej uwagi nauczyciela w tym zakresie w ciągu całego procesu dydaktycznego. Należy uświadomić uczniom, że akcent w języku rosyjskim to nie tylko zjawisko fonetyczne, ale ma on również wpływ na zmianę formy gramatycznej, np. **окна́** (D. lp.) i **о́кна** (M. lm.) lub nawet zmianę znaczenia wyrazu, np. **за́мок** – budowla i **замо́к** – zamek do drzwi.

5.4. Zasady pisowni obejmują:

- alfabet rosyjski – oznaczanie głosek za pomocą liter,
- pisownię liter oznaczających głoski nieakcentowane,
- pisownię liter oznaczających głoski jotowane,
- oznaczanie miękkości spółgłosek za pomocą liter **и, я, е, ё, ю** oraz znaku miękkiego,
- pisownię samogłosek po spółgłoskach **ж, ш, ц** oraz **ч, щ**,
- pisownię znaku miękkiego w formach czasownika,
- pisownię znaku miękkiego w poznanych formach liczebników głównych,
- pisownię zakończeń **-ого, -его** w formach przymiotników i zaimków,
- pisownię wyrazów **что, чтобы, конечно**,
- pisownię form deklinacyjnych rzeczowników typu **экскурсия**,
- pisownię znaku miękkiego w formach deklinacyjnych rzeczowników typu **тетрадь, молодёжь**,
- pisownię znaku miękkiego w liczebnikach głównych od 100 do 1000,
- pisownię przedrostków zakończonych na **-з(-с)**: **раз-, воз-, из-, без-**,
- pisownię form gramatycznych rzeczowników i przymiotników, których temat kończy się na **ж, ш, ц** oraz **ч, щ**,
- pisownię form gramatycznych rzeczowników i przymiotników, których temat kończy się na **к, г, х**,
- pisownię zaimków i przysłówków z partykułami **то,нибудь**,
- pisownię nazwisk rosyjskich typu **Левин, Голицын**,
- pisownię form gramatycznych rzeczowników typu **мать, дочь**,
- pisownię przysłówków typu **по-новому**,
- pisownię partykuły **бы** z czasownikami i przysłówkami.

5.5. Przewidywane osiągnięcia uczniów

Zakłada się, że uczeń zdobędzie wiedzę pozwalającą na posługiwanie się w miarę rozwiniętym zasobem środków

językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację wymagań ogólnych w zakresie bloków tematycznych określonych w wymaganiach szczegółowych *Podstawy programowej*.

5.5.1. Rozumienie wypowiedzi

Uczeń rozumie proste, typowe wypowiedzi ustne (rozmowy, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje) artykułowane wyraźnie w standardowej odmianie języka i w tym zakresie potrafi:

- reagować na polecenia,
- określać główną myśl tekstu,
- określać główną myśl poszczególnych części tekstu,
- znajdować w tekście określone informacje,
- określać intencje nadawcy / autora tekstu,
- określać kontekst wypowiedzi (np. czas, miejsce, sytuację, uczestników),
- rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, ulotki reklamowe, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne) i potrafi:

- określać główną myśl tekstu,
- określać główną myśl poszczególnych części tekstu,
- znajdować w tekście określone informacje,
- określać intencje nadawcy / autora tekstu,
- określać kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu),
- rozpoznawać związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu,
- rozróżniać formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

5.5.2. Tworzenie wypowiedzi

Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe, wypowiedzi ustne i w tym zakresie potrafi:

- opisywać ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności,
- opowiadać o wydarzeniach z życia codziennego i je komentować,
- przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- relacjonować wydarzenia z przeszłości,
- wyrażać i uzasadniać swoje opinie, poglądy i uczucia,
- przedstawiać opinie innych osób,
- przedstawiać zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów,
- przedstawiać intencje, marzenia nadzieje i plany na przyszłość,
- opisać doświadczenia swoje i innych osób,
- wyrażać pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości,
- wyjaśnić sposób obsługi prostych urządzeń (np. automatu do napojów, bankomatu),
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

Uczeń tworzy krótkie, proste, zrozumiałe wypowiedzi pisemne (np. wiadomość, opis, notatka, ogłoszenie, zaproszenie, ankieta, pocztówka, e-mail, list prywatny, prosty list formalny) i w tym zakresie potrafi:

- opisywać ludzi, przedmioty, miejsca, zjawiska i czynności,
- opisywać wydarzenia z życia codziennego i komentować je,
- przedstawiać fakty z przeszłości i teraźniejszości,
- relacjonować wydarzenia z przeszłości,
- opisywać i uzasadniać swoje opinie, poglądy i uczucia,
- przedstawiać opinie innych osób,
- przedstawiać zalety i wady różnych rozwiązań i poglądów,
- opisywać intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość,
- opisywać doświadczenia swoje i innych osób,
- wyrażać pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z
- przeszłości, teraźniejszości i przyszłości,
- wyjaśniać sposób obsługi prostych urządzeń (np. automatu do napojów, bankomatu),
- stosować zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze,
- stosować formalny lub nieformalny styl wypowiedzi w zależności od sytuacji.

5.5.3. Reagowanie na wypowiedzi

Uczeń reaguje ustnie w sposób zrozumiały, w typowych sytuacjach i w tym zakresie potrafi:

- nawiązywać kontakty towarzyskie, (np. przedstawiać siebie i inne osoby, udzielać podstawowych informacji na swój temat i pytać o dane rozmówcy i innych osób),
- rozpoczynać, prowadzić i kończyć rozmowę,
- stosować formy grzecznościowe,
- uzyskiwać i przekazywać proste informacje i wyjaśnienia,
- prowadzić proste negocjacje w typowych sytuacjach życia codziennego (np. wymiana zakupionego towaru),
- wysuwać, przyjmować i odrzucać propozycje i sugestie,
- prosić o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- wyrażać swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia,
- wyrażać swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie),
- wyrażać prośby i podziękowania oraz zgodę na spełnienie prośby lub odmowę jej spełnienia,
- przepraszać i przyjmować przeprosiny,
- prosić o powtórzenie bądź wyjaśnienie (sprecyzowanie) tego, co powiedział rozmówca.

Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. e-mail, wiadomość, list prywatny i prosty list formalny) w typowych sytuacjach i w tym zakresie potrafi:

- nawiązywać kontakty towarzyskie, przedstawiając siebie i inne osoby, udzielać podstawowych informacji na swój temat i pytać o dane rozmówcy i innych osób,
- uzyskiwać i przekazywać informacje i wyjaśnienia,

- prowadzić proste negocjacje (np. uzgadnianie formy spędzania czasu),
- proponować, przyjmować i odrzucać propozycje oraz sugestie,
- prosić o pozwolenie, udzielać i odmawiać pozwolenia,
- wyrażać swoje opinie, intencje, preferencje i życzenia,
- wyrażać swoje emocje (np. radość, niezadowolenie, zdziwienie),
- prosić o radę i udzielać rady,
- wyrażać prośby i podziękowania oraz zgodę lub odmowę wykonania prośby,
- wyrażać skargę, przepraszać i przyjmować przeprosiny.

5.5.4. Przetwarzanie wypowiedzi

Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie i potrafi:

- przekazać w języku rosyjskim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach), audiowizualnych (np. filmach, reklamach) oraz tekstach rosyjskojęzycznych,
- przekazać w języku polskim główne myśli lub wybrane informacje z tekstu rosyjskojęzycznego,
- przekazać w języku rosyjskim informacje sformułowane w języku polskim.

6. Metodyczne aspekty realizacji programu

6.1. Techniki nauczania podstawowych sprawności językowych

Metody nauczania, którymi posłużymy się w toku pracy z uczniem, powinny prowadzić do osiągnięcia zakładanych celów w zakresie wszystkich sprawności językowych. W glottodydaktyce istnieje szereg opisanych i sprawdzonych metod nauczania, zazwyczaj jednak każda z nich preferuje którąś ze sprawności językowych, innymi słowy, pozwala ją kształtować lepiej niż pozostałe. Z tego powodu w praktyce szkolnej, w której przypadku zakładamy możliwie równomierne kształtowanie wszystkich sprawności, szczególnie przydatne będzie podejście eklektyczne polegające na dobieraniu metody lub techniki danej metody ze względu na aktualnie kształtowaną sprawność. Opanowanie przez ucznia poszczególnych umiejętności w zakresie wszystkich czterech sprawności językowych ma na celu osiągnięcie przez niego takiego poziomu kompetencji komunikacyjnej, który pozwoli mu na możliwie swobodne porozumiewanie się w sytuacjach określonych w programie nauczania.

Materiał nauczania został podany w programie bez podziału na poszczególne lata nauki. Ułatwi to nauczycielowi swobodne nim operowanie. Materiał fonetyczny uczeń powinien mieć w zasadzie opanowany w poprzednich latach nauki w stopniu umożliwiającym poprawność podstawowo-

wej komunikacji. Obecnie umiejętności w tym zakresie powinny być utrwalane i doskonalone, a w przypadku błędów – korygowane.

6.1.1. Rozumienie ze słuchu

Sprawność rozumienia ze słuchu oraz rozumienia poleceń nauczyciela, reagowania na nie, jest umiejętnością bez której nie jest możliwa komunikacja. Sprawność ta, mając istotne znaczenie dla komunikacji językowej, pozostaje w centrum uwagi w ciągu całego okresu nauki. Ćwiczenia na rozumienie ze słuchu stanowią przeważnie punkt wyjściowy każdej lekcji i poprzedzają ćwiczenia, kształtujące pozostałe sprawności. Dlatego też, niezależnie od wszelkich typów ćwiczeń kształtujących tę sprawność, bardzo ważne jest posługiwanie się przez nauczyciela na lekcji wyłącznie językiem rosyjskim. Wyjątek w tym zakresie stanowi objaśnianie zagadnień gramatycznych lub udzielanie różnego rodzaju wyjaśnień.

Przy doborze tekstów ćwiczeń na rozumienie ze słuchu trzeba zwrócić uwagę na to, żeby zawierały one niezbyt dużo nowego materiału leksykalnego. Nadmiar nowego słownictwa może uniemożliwiać zrozumienie lub zniechęcić ucznia do pracy, natomiast kilka nowych wyrazów służy dobrze rozwijaniu umiejętności domysłu językowego na podstawie kontekstu.

Uczeń styka się w procesie nauczania zarówno z tekstami wypowiadanymi przez nauczyciela, koleżanki i kolegów, jak i ze specjalnie w tym celu przygotowanymi nagraniami przez rodzimych użytkowników języka. Te ostatnie odznaczają się dużym stopniem autentyczności.

Zakres materiału leksykalnego i gramatycznego przeznaczonego do słuchania jest szerszy od przeznaczonego do ćwiczeń w czynnym posługiwaniu się językiem. W późniejszym okresie nauki uczniowie najbardziej zainteresowani stykają się w mediach z nagraniami nieprzygotowanymi do odbioru pod względem dydaktycznym. Są to najczęściej materiały dźwiękowe i wizualne w internecie. Zadaniem nauczyciela jest zachęcanie do korzystania z nich oraz przygotowanie ucznia do ich odbioru. Interesującą propozycją może być wskazanie najzdolniejszym uczniom rosyjskich portali informacyjnych, gdzie obok nagrania wideo znajduje się sam tekst w postaci graficznej, co bardzo ułatwia zrozumienie treści oraz umożliwia samokontrolę.

Ważnym aspektem ćwiczeń w rozumieniu mowy ze słuchu, na każdym etapie nauki, jest ich istotny wpływ na kształtowanie właściwej wymowy, intonacji oraz poprawne umieszczanie akcentu. Teksty słuchane, obok wypowiedzi nauczyciela i specjalnie w tym celu przygotowywanych ćwiczeń, stanowią dla ucznia wzorzec do naśladowania.

Przykłady zadań przygotowujących uczniów do odpowiedniego kontaktu z autentycznym materiałem językowym:

- praca z materiałem graficznym wizualizującym za pomocą obrazów, ilustracji i fotografii temat i problematykę tekstu do słuchania,
- rozmowa na temat związany z tekstem,

- skojarzenia, asocjogramy, elementy porządkujące dostępną już wiedzę na dany temat,
- podanie słów kluczowych,
- przewidywanie możliwej treści tekstu na podstawie materiału graficznego lub słów kluczowych.

Zadania, których wykonywanie zlecamy w trakcie słuchania tekstu:

- przyporządkowywanie ilustracji do tekstu,
- ustalanie właściwej kolejności fragmentów tekstu,
- zaznaczanie wypowiedzi zgodnych z treścią wysłuchanego tekstu,
- uzupełnianie tekstów z lukami,
- uzupełnianie informacji w tabeli,
- wypełnianie tabeli,
- poprawianie kolejności zdarzeń,
- wskazywanie właściwej odpowiedzi (prawda / fałsz),
- test wielokrotnego wyboru
- samodzielne kończenie zdań,
- rysowanie obrazka na podstawie słuchanego opisu,
- robienie notatek.

Techniki następujące po wysłuchaniu tekstu:

- zadania zamknięte typu prawda / fałsz
- stawianie pytań dotyczących treści tekstu i udzielanie odpowiedzi,
- streszczenie i opowiadanie wysłuchanego tekstu,
- odgrywanie scenek na podstawie usłyszanego dialogu,
- przeprowadzanie ankiet,
- wyrażanie własnego zdania na temat poruszony w tekście,
- tworzenie wypowiedzi pisemnej odnoszącej się do treści tekstu.

Przykład 1

Прослушай запись и обозначь правильный ответ.

1. Лазаревское – это...
 - а. курорт на Байкале
 - б. район города Сочи
 - в. столица Абхазии
2. Частные гостиницы построили в городе...
 - а. сразу после войны
 - б. в конце XIX века
 - в. за последние годы
3. Кавказские горы влияют на климат курорта, потому что...
 - а. на них вечные снега
 - б. от них часто идут дожди
 - в. они защищают побережье моря от холодных ветров
4. Курорт Лазаревское предназначен...
 - а. лишь для богатых россиян
 - б. для всех желающих поехать туда
 - в. в основном для туристов, занимающихся серфингом

5. Любителям активного отдыха предлагается...

- ныряние с аквалангом
- водные велогонки
- пешеходные маршруты по берегу моря

Лазаревское

Лазаревское – район города Сочи. Это уникальное место по географическому расположению и целебному климату. Не зря Лазаревское называют «жемчужиной» Чёрного моря. За последние 10 лет курорт преобразился. На месте старых домиков выросли частные гостиницы. Построено много торговых центров, магазинов, ресторанов. В настоящее время Лазаревское считается одним из крупнейших курортов Черноморского побережья. Климатические условия Черноморского побережья Кавказа определяются не только расположением у тёплого моря, но главным образом защитной ролью Кавказского хребта, ограждающего побережье от холодных ветров. В сезон в Большой Сочи (от Адлера до Туапсе) приезжают около 3,5 млн. отдыхающих. Если приедете в Лазаревское – не пожалеете, каждый найдёт развлечения на свой вкус и кошелек. Начиная от полётов под куполом парашюта над морем, заканчивая путешествием на яхте за линию горизонта. Для любителей активного отдыха есть разного вида экскурсии, такие как 33 водопада, Крабовое ущелье, Мамедово ущелье, аул Тхагабш, Красная поляна, рафтинг (сплав по реке Мзымта), дайвинг (ныряние с аквалангом), прогулка по горам на лошадях, и ещё огромный выбор других развлечений.

Пример 2

Прослушай запись, а затем обозначь, это правда или ложь.

	Да	Нет
1. Ну-шу – это язык, который понимали только женщины.	☐	☐
2. Язык ну-шу существовал в Южном Китае.	☐	☐
3. Молодые девушки учили этот язык у своих матерей.	☐	☐
4. Письмо ну-шу напоминает китайские иероглифы.	☐	☐
5. Сейчас этим языком пользуются лишь в Центральном Китае.	☐	☐

Порой супруги, ссорясь между собой, бросают друг другу упрёки: «Мы говорим на разных языках!» Конечно же, никто не воспринимает эти слова буквально – всё-таки муж и жена, как правило, когда спорят, употребляют слова одного и того же языка, просто в чём-то не согласны друг с другом. Однако в истории известен по крайней мере один язык, который использовали только женщины, а мужчинам он был совершенно непонятен. Секретный язык ну-шу существовал

в Центральном Китае, в провинции Хунань. Девушки обучались ну-шу у своих матерей, а также у женщин, называемых «сёстрами, связанными клятвой». Главная тайна – это особое письмо, не имеющее почти ничего общего с китайскими иероглифами. Большинство надписей на ну-шу – это небольшие стихи. Часто таинственные знаки прятали в орнаменты на вышивках. К сожалению, к сегодняшнему дню ну-шу практически вышел из употребления и исчез.

6.1.2. Tworzenie wypowiedzi ustnych

Sprawność mówienia jest traktowana jako najważniejsza ze wszystkich umiejętności językowych, dlatego jej rozwojowi należy poświęcić dużo wysiłku i uwagi.

O ile umiejętności rozumienia tekstu słuchanego, czy też rozumienia tekstu pisanego uczeń może zdobywać zarówno pod kierunkiem nauczyciela, jak i samodzielnie, to umiejętności w zakresie sprawności tworzenia wypowiedzi ustnych, czyli właściwego czynnego posługiwania się językiem w mowie, mogą być kształtowane pod kierunkiem i pod kontrolą nauczyciela. Opanowanie przez ucznia szeregu opisanych w podstawie programowej i w tym programie umiejętności decyduje o osiągnięciu zakładanego poziomu kompetencji komunikacyjnej w ramach określonej tematyki programowej.

Nauczyciel powinien zadbać, aby uczeń chciał mówić po rosyjsku, dlatego też faza komunikacji powinna zostać poprzedzona ćwiczeniami przedkomunikacyjnymi. Bardzo ważne jest też zastosowanie odpowiednich bodźców do mówienia w postaci ilustracji, pytań, planów oraz stworzenia przyjaznej, bezstresowej atmosfery (nauczyciel nie poprawia błędów w czasie wypowiedzi ucznia).

W procesie dydaktycznym kształtowaniu tej umiejętności służy wiele różnego rodzaju ćwiczeń, np.:

- werbalne reagowanie na polecenia nauczyciela,
- odpowiedzi na pytania nauczyciela (kolegów) do ilustracji, dialogów, tekstów zwartych,
- opisywanie ilustracji lub historyjek obrazkowych,
- układanie pytań do sytuacji rzeczywistych lub inscenizowanych w klasie, do ilustracji, dialogów, tekstów z podręcznika itp.,
- uczestniczenie w rozmowie według podanego wzorca,
- odpowiadanie na pytania rozmówcy,
- argumentowanie w dyskusji,
- relacjonowanie i negocjowanie (wypowiadanie się w sytuacji kreowanej w klasie lub rzeczywistej na temat ilustracji, wypowiedzi innych albo treści tekstu podręcznikowego),
- wyrażanie własnej opinii na temat omawianych zjawisk i sytuacji,
- recytowanie fragmentów prozy lub wierszy,
- inscenizowanie konkretnych sytuacji z życia codziennego,
- praca w parach lub małych grupach oraz referowanie jej wyników na forum klasy.

Przykład 1

W czasie wakacji poznałeś / poznałaś Olega i zaprzyjaźniłeś się z sobą. Opowiedz rosyjskiemu koledze / rosyjskiej koleżance:

- jak wygląda twój nowy przyjaciel,
- czy jeszcze się uczy, czy już pracuje i gdzie,
- czym się interesuje,
- jakim jest człowiekiem,
- co sprawiło, że się z nim zaprzyjaźniłeś / zaprzyjaźniłaś.

Przykład 2

Где и в каком доме вы живёте? Спрашивайте и отвечайте.

1. Ты живёшь в городе или в деревне?
2. По какому адресу ты проживаешь?
3. В каком доме ты живёшь?
4. Сколько этажей в твоём доме?
5. В твоём доме есть лестница или лифт?

6.1.3. Rozumienie tekstu pisanego

Kształtowanie sprawności rozumienia tekstu pisanego na etapie, gdy uczniowie znają już cyrylicę skupia się na umiejętności czytania cichego, gdzie uwaga ucznia jest skupiona wyłącznie na treści czytanego tekstu. Do czytania głośnego nawijamy, gdy polecamy uczniom np. odczytanie polecenia do ćwiczenia lub sporządzonej przez niego notatki.

Teksty, z którymi uczeń spotyka się w podręczniku, są przygotowane pod względem długości i zawartości nowego słownictwa w taki sposób, aby nie były zbyt trudne.

Inaczej jest, gdy uczeń styka się z tekstami nieprzygotowanymi pod względem dydaktycznym, np. w internecie. Konieczna staje się wtedy umiejętność sprawnego posługiwania się słownikiem dwujęzycznym. Dlatego przygotowanie i wdrożenie ucznia do posługiwania się nim jest bardzo ważnym zadaniem nauczyciela na każdym etapie nauczania. Oprócz kształtowania umiejętności posługiwania się słownikiem, uczeń powinien poznać i potrafić zastosować różne techniki samodzielnej pracy nad językiem (np.: umiejętność znajdowania i poprawiania błędów, prowadzenia notatek, zapamiętywania nowych wyrazów, korzystania z tekstów kultury w języku obcym).

Techniki poprzedzające czytanie:

- wizualizacja tematyki tekstu za pomocą materiału graficznego,
- skojarzenia tematyczne i sporządzanie asocjogramów,
- rozmowa wprowadzająca w tematykę tekstu,
- słuchanie nagranych wypowiedzi na dany temat,
- przewidywanie treści tekstu na podstawie jego tytułu.

Techniki towarzyszące czytaniu:

- identyfikacja w tekście słów kluczowych,
- ćwiczenia polegające na wyborze odpowiedniej opcji (prawda / fałsz),
- ćwiczenia polegające na możliwości wielokrotnego wyboru,

- łączenie ze sobą różnych elementów tekstu, np. rozsypanych fragmentów listu i odpowiedzi na list.

Techniki następujące po przeczytaniu tekstu:

- układanie ramowego planu do przeczytanego tekstu,
- odpowiadanie na pytania dotyczące treści tekstu,
- pisemne lub ustne streszczenie treści przeczytanego tekstu,
- rozmowa na tematy, które zostały poruszone w tekście.

Przykład 1

Прочитай текст и подбери к нему заглавие.

- a. Карьера известных людей
- б. Характер и успех
- в. Мы – люди успеха

Wy kiedyś-нибудь задумывались над тем, как известные люди добились успеха? «Благодаря своему таланту,» – ответят многие из вас. Безусловно, без таланта и способностей Криштиану Роналду не стал бы одним из лучших футболистов современности, а Мэрил Стрип не получила бы 17 номинаций на «Оскар» – самое большое количество в истории кинематографа. Иногда к успеху может привести простая удача или случай, стоит только оказаться в нужном месте в нужное время. Так было с Кейт Мосс, которую в аэропорту Нью-Йорка заметила директор лондонского модельного агентства. Она пригласила 14-летнюю Кейт попробовать себя в качестве модели, и через пару лет её имя и лицо знал весь мир.

И Роналду, и Стрип, и Мосс, а также тысячи других известных и успешных людей не отдыхают на лаврах, только неустанно работают над собой, совершенствуя своё мастерство. Трудно добиться настоящего успеха без таких черт характера, как целеустремлённость, упорство, трудолюбие.

Трудно добиться настоящего успеха без таких черт характера как целеустремлённость, упорство, трудолюбие.

Успешные люди позитивно относятся ко всему и этой своей позитивной энергией умеют делиться с окружающими их людьми, привлекать их к себе. Они верят в себя, в успех дела, которым занимаются. Они не сомневаются, что правильно выбрали свою цель. Они выделяются среди других своей активностью – никогда не сидят без дела и расширяют свои интеллектуальные, физические, психологические способности. Словом – инвестируют в себя. Упорно день за днём реализуют свой план.

Успешные люди не боятся ошибок и неудач. Они для них являются путём к опыту, а опыт ведёт к успеху. Запомните слова Майкла Джордана: «За свою карьеру я проиграл более трёхсот матчей. Двадцать девять раз мне доверили сделать последний бросок, чтобы команда выиграла, – и я промахнулся. Я терплю поражение вновь и вновь. Поэтому я – Чемпион!» А если мы не обладаем такими чертами характера? Тогда для достижения успеха в жизни нам нужно эти черты характера

в себе воспитать. Это не так уж сложно, но главное – начать. Это будет и полезно, и интересно: вы начнёте делать что-то новое, что позволит вам более позитивно смотреть на мир. Сначала научитесь организовать свой день так, чтобы хватало времени на всё. И никогда не останавливайтесь на достигнутом. Развивайте не только своё дело, но и себя как личность. Это очень важно.

Przykład 2

Прочитай текст, а затем обозначь, это правда или ложь.

	Да	Нет
1. Цветы – это хороший подарок только для женщины.	☐	☐
2. Выбирая цветы, надо обращать внимание на их цвет.	☐	☐
3. Экзотические цветы подчёркивают нашу нежность.	☐	☐
4. Белая роза выражает нашу экстравагантность.	☐	☐
5. Молодым девушкам принято дарить цветы светлых оттенков.	☐	☐
6. Много радости даёт букет, доставленный с курьером.	☐	☐
7. Хорошо, если в валентинке написано много слов.	☐	☐

Приближается середина февраля – а это значит, что скоро придёт любимый праздник всех влюблённых – День Святого Валентина.

Все, кто питает нежные чувства, должны хорошо подготовиться к этому замечательному дню.

Что лучше подарить на День Святого Валентина? Конечно – цветы! С их помощью можно выразить почти всю гамму чувств, которые вы испытываете, сообщить ваше настроение, ваше отношение. Цветочный подарок подойдёт как мужчине, так и женщине – надо лишь внимательно подойти к выбору цветов.

Помните, что важна расцветка цветов. Красная роза во все времена означала страсть и пылкую любовь. Розовая – юность и нежность, белая роза – невинность и чистоту, жёлтая и оранжевая охотно говорят о радости. При выборе цветов не обязательно ограничиваться розами. Покупая букет из экзотических цветов, вы подчеркнёте свою экстравагантность и своеобразие. Кроме того, срезанные орхидеи довольно долговечны, что вполне может сообщить вашей половинке о ваших серьёзных намерениях.

Выбирая весенние цветы – тюльпаны и нарциссы, вы признаётесь в чистоте своих чувств, их юности, иными словами, вы говорите – «всё ещё впереди, это только самое начало!».

Молодым девушкам принято дарить цветы наиболее светлых оттенков, выражать страсть к женщине лучше цветами яркими и насыщенными, мужские цветы должны быть строгих чистых оттенков, форма мужско-

го букета всегда оригинальна за счёт использования декоративной зелени.

Не секрет, что молодые пары не всегда имеют достаточно средств на дорогие подарки. И это совершенно не беда – маленький букетик, положенный на подушку любимой, может тронуть её гораздо сильнее, чем целый букет банальных роз, доставленный курьером.

И ещё! Не забудьте приложить к букету валентинку – милую открыточку с нежными словами, которые вы хотите сказать своей половинке. Не старайтесь написать целую поэму, задумайтесь и выберите несколько самых нежных и точных слов, которые станут последним аккордом к симфонии вашего букета!

6.1.4. Tworzenie wypowiedzi pisemnych

Sprawność w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnych jest najtrudniejsza do osiągnięcia, dlatego też wymagania w stosunku do tej umiejętności są najmniejsze. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że egzamin maturalny, do którego nauczyciele przygotowują uczniów, jest po części egzaminem pisemnym, dlatego też należy dbać o nauczanie zasad pisowni rosyjskiej, odpowiednie przygotowanie uczniów do pisania tekstów użytkowych.

Pisanie na tym etapie nauki jest ukierunkowane na wspieranie zapamiętywania nowego materiału językowego oraz na tworzenie krótkich wypowiedzi pisemnych, w formach przewidzianych w podstawie i programie nauczania, takich jak: wiadomość, e-mail, krótki opis, notatka, ogłoszenie, zaproszenie, prosty list prywatny, pozdrowienia na kartce pocztowej, ankiet, wypracowanie, rozprawka, opowiadanie.

Na tym etapie nauczania zwracamy nadal uwagę na kształtowanie techniki i poprawności pisania oraz stosowanie podstawowych zasad ortografii rosyjskiej. Materiał ortograficzny został podany w programie bez podziału na poszczególne lata nauki. W znacznej mierze jest to materiał powtórzeniowy z okresu nauki na poziomie III.0. Obecnie powinien on być uzupełniany i utrwalany przez wiele specjalnie przygotowanych w tym celu ćwiczeń.

Typy ćwiczeń, pomocne w kształtowaniu sprawności pisania:

- podpisywanie ilustracji i fotografii,
- układanie tekstu z rozsypanki wyrazowej,
- uzupełnianie luk w tekście,
- opisywanie ilustracji,
- pisanie tekstu na podstawie podanego planu, np.: opis, opowiadanie, charakterystyka,
- pisanie listu, kartki z życzeniami o określonej treści,
- przekazywanie podstawowych informacji w formie notatki, np.: zaproszenie, informacja o spotkaniu,
- sporządzanie notatki na podstawie wysłuchanego lub przeczytanego tekstu,
- wpisywanie tekstów do komiksów,
- pisanie podania lub życiorysu,
- korzystanie ze słownika dwujęzycznego.

Przykład 1

Rodzice kolegi, u którego gościłeś / gościłaś w Moskwie, Anna Pietrowna i Paweł Aleksandrowicz, obchodzą dwudziestą rocznicę ślubu. Napisz im życzenia z tej okazji.

Przykład 2

Przetłumacz pytania, a następnie odpowiedz na nie po rosyjsku.

1. Jak masz na imię?

2. Gdzie mieszkasz?

3. Jakich języków obcych się uczysz?

4. Czy masz brata lub siostrę?

5. Jaki przedmiot lubisz?

6. Jakiego przedmiotu nie lubisz?

7. Czym się interesujesz (pasjonujesz)?

8. Co lubisz robić?

9. Czy masz komputer?

10. Czy masz swój e-mail?

Przykład 3

Otrzymałeś od kolegi z Rosji e-mail z propozycją spędzenia dwóch pierwszych tygodni w lipcu w Sankt Petersburgu. Napisz e-mail lub list, w którym:

- podziękujesz za zaproszenie i grzecznie odmówisz,
- uzasadnisz swoją odmowę innymi planami na ten okres,
- napiszesz, że chętnie odwiedzisz go w innym czasie. Zaproponuj termin.

6.2. Nauczanie gramatyki

Celem nadrzędnym nauczania języka rosyjskiego w szkole jest ukształtowanie u uczniów takiego poziomu kompetencji komunikacyjnej, który zagwarantuje im skuteczne i możliwie swobodne porozumiewanie się w podstawowych, typowych sytuacjach z życia codziennego.

Do osiągnięcia tego nadrzędnego celu niezbędny jest odpowiedni poziom kompetencji lingwistycznej – poznanie i opanowanie podstawowych reguł gramatycznych języka rosyjskiego.

Materiał gramatyczny jest podporządkowany konkretnym potrzebom komunikacyjnym na danym etapie nauczania, dlatego też podawany jest w takim zakresie, który pozwala na realizację tych potrzeb. Dobrym przykładem jest wprowadzanie liczebników w związku z określaniem czasu zegarowego. Uczniowie poznają jedynie te liczebniki i ich formy, które są niezbędne do realizacji założonego celu komunikacyjnego, a więc liczebniki główne od 1 do 30 w mianowniku i dopełniaczu oraz liczebniki porządkowe od 1 do 12. Natomiast, kiedy uczymy określać wiek oraz datę wprowadzamy niezbędne do tego liczebniki i ich formy.

Osiągnięcie przez ucznia – w krótkim okresie nauki i przy małej liczbie godzin w tygodniu – absolutnej poprawności gramatycznej jest praktycznie niemożliwe. Poziom, który powinien nas zadowolić, to taki, który umożliwi właściwą komunikację, czyli skuteczny kontakt między nadawcą i odbiorcą. Drobne błędy popełniane przez uczniów nie stanowią przeszkody w skutecznym porozumiewaniu się, a opanowane przez nich pewne strategie komunikacyjne, (o których będzie mowa poniżej) w znacznej mierze tę komunikację ułatwią.

Nadmierne wymagania stawiane uczniom w odniesieniu do poprawności gramatycznej mogą przynosić skutki odmienne od zakładanych. Wobec wygórowanych wymagań nauczyciela może nastąpić tzw. blokada komunikacji – uczeń w obawie przed popełnieniem błędu nie jest w stanie się komunikować. Brak natychmiastowej reakcji nauczyciela na drobne błędy uczniów niezakłócające w sposób oczywisty komunikacji zachęca ucznia do spontanicznych i samodzielnych wypowiedzi. Z kolei w przypadku ćwiczeń wdrażających i utrwalających materiał językowy taka bezpośrednia korekta błędów językowych ucznia jest wskazana.

W prezentacji materiału gramatycznego stosujemy terminologię polską i odwołujemy się do wiedzy ucznia z zakresu gramatyki języka polskiego. Jakie podejście do nauczania reguł gramatycznych byłoby najwłaściwsze? Zjawiska gramatyczne mogą być prezentowane przez nauczyciela lub „odkrywane” przez uczniów. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z metodą dedukcji – zjawiska gramatyczne są podawane w postaci reguł, a następnie prezentowane przez różnego rodzaju przykłady i utrwalane za pomocą odpowiedniego systemu ćwiczeń. W drugim przypadku występuje metoda indukcyjna. Uczniowie nie znając reguł, poznają liczne przykłady w specjalnie spreparowa-

nych ćwiczeniach, najczęściej o charakterze imitacyjnym, po czym samodzielnie rozpoznają nowe struktury gramatyczne i formułują regułę. Stosowanie metody indukcyjnej prowadzi do analizy i świadomego przyswajania materiału gramatycznego oraz szukania logicznych związków w języku. Samodzielne dochodzenie do wiedzy pozytywnie wpływa na jej utrwalenie. Jednak uczeń musi być kierowany przez nauczyciela, aby nie dochodził do niewłaściwych wniosków.

W przypadku trudniejszych zagadnień gramatycznych korzystniejsza może być metoda dedukcji. Trzeba też pamiętać, że różnym uczniom mogą odpowiadać, zgodnie z ich predyspozycjami, różne typy rozumowania, dlatego w materiałach nauczania powinny znajdować się obie metody nauczania reguł gramatycznych.

Interesującą w tym zakresie propozycję przytacza za C.B. Paulston i M. Newton Mirosława Stawna. Prezentacja wzoru gramatycznego następuje na podstawie dialogu lub czytanki po ćwiczeniach na zrozumienie. Autorka pisze: „Nauczyciel może na przykład napisać na tablicy dany wzór, a uczniowie starają się odszukać go w tekście. Sami odkrywają regułę lub też wypowiada ją nauczyciel. Potem następują wyjaśnienia funkcjonalne, porównywanie z innym wzorem, dryle mechaniczne pomagające w zapamiętaniu wzoru (powtarzanie, podstawianie), dryle znaczące, które pomagają zrozumieć znaczenie wzoru w odróżnieniu od innego wzoru (uzupełnianie, repliki) i wreszcie – dryle komunikacyjne przenoszące wzór do odpowiednich sytuacji (wolne wypowiedzi)”².

Szczególną troską powinniśmy otoczyć uczniów z dysleksją, mają oni bowiem problemy z przyswajaniem reguł językowych. Potrafią zrozumieć zasady gramatyczne i ortograficzne, ale najczęściej nie są w stanie zastosować ich w praktyce. Z tego powodu, niezależnie od stosowania odpowiednich dla tych uczniów ćwiczeń, nauczyciel powinien upewnić się, że uczeń zna i rozumie odpowiednią regułę gramatyczną bądź ortograficzną.

W przypadku uczniów dyslektycznych trudności te są pogłębiane również przez zjawisko interferencji, szczególnie w obrębie języków z tej samej grupy językowej. Uczniowie dyslektyczni, jak potwierdzają badania, łatwiej przyswajają język obcy w formie ustnej niż pisanej.

Zagadnienia z zakresu gramatyki można prezentować, wykorzystując następujące techniki:

- dopisywanie brakujących końcówek,
- rozsypanki wyrazowe,
- uzupełnianie tabel z formami fleksyjnymi,
- uzupełnianie reguł gramatycznych,
- ćwiczenia wielokrotnego wyboru,
- przekształcanie zdań
- wyszukiwanie w tekście określonych form i struktur gramatycznych,
- wybieranie właściwego wariantu odpowiedzi.

Przykład 1

Дополни предложения. Употребь слова данные справа. Два из них лишние.

1. Они могут вам _____,	A. забить
как туда доехать.	B. изучать
2. Трудно с этой работой _____ так быстро.	C. обидеть
3. Он хочет _____ иностранные языки.	D. посоветовать
4. За день мы успели _____ этот город.	E. завершить
5. Ему дважды удалось _____ гол.	F. ошибаться
6. Мы не хотели друг друга _____.	G. посмотреть
	H. справиться

Przykład 2

Переведи выражения в скобках на русский язык.

1. _____ я мечтала о поездке в Африку. (Całe życie)
2. _____ я встречаюсь с друзьями. (Od czasu do czasu)
3. Почтовое отделение находится _____. (niedaleko dworca)
4. _____ Зоя получила телеграмму из Москвы. (Zaraz po przyjeździe do Warszawy)
5. _____ платья Тамары. (Moja sukienka jest droższa i ładniejsza)

6.3. Strategie uczenia się

W zdobywaniu wiedzy i nabywaniu umiejętności komunikacyjnych ogromną rolę odgrywają strategie uczenia się. Ich wypracowanie jest ważnym zadaniem dla ucznia i nauczyciela. Stosowane przez ucznia różne strategie językowe umożliwiają mu skuteczne porozumiewanie się mimo pewnych braków językowych, spowodowanych chociażby małą liczbą godzin nauczania w tygodniu. Do strategii tych należą:

- zastępowanie brakującego wyrazu jego opisem (parafraza),
- podawanie przykładu zamiast określenia (egzemplifikacja),
- zastępowanie wyrazu jego synonimem lub antonimem (substytucja),
- podejmowanie myśli na nowo, próba jej przekształcenia (restrukturyzacja).

Cechą efektywnego uczenia się jest umiejętność zdobywania wiedzy, wyszukiwania i gromadzenia informacji. Ważne jest, aby rozwijać w uczniu umiejętność samodzielnego uczenia się i zachęcać do aktywnego korzystania z nich.

Nauczyciel powinien zapoznać uczniów z podstawowymi technikami samodzielnego uczenia się i zachęcać do aktywnego korzystania z nich. Do technik tych należą:

² Stawna M., *Podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych. Od teorii do praktyki*, WSiP, Warszawa 1991.

- używanie obrazów i dźwięków,
- zapisywanie nowych słów na karteczkach (tworzenie fiszek),
- tworzenie słowniczka,
- tworzenie skojarzeń myślowych,
- powtarzanie,
- szukanie rymów i analogii dźwiękowych,
- techniki kompensacyjne, takie jak zgadywanie, domyślanie się, wykorzystywanie mowy, deficytów językowych, mowy ciała przy małym zasobie słownictwa,
- mnemotechniki,
- stawianie pytań, poszukiwanie odpowiedzi,
- przygotowywanie planu rozmowy,
- przepisywanie,
- nagrywanie i odsłuchiwanie własnych wypowiedzi,
- sporządzanie notatek, tabeli porządkujących np. wzory odmian.

Ważnym elementem sprzyjającym rozwojowi możliwości komunikacyjnych ucznia i mającym ogromne walory wychowawcze jest kształtowanie umiejętności zdobywania wiedzy, wyszukiwania i gromadzenia informacji, a także współdziałania w grupie, zarówno na lekcji, jak i w czasie zajęć pozalekcyjnych. Szczególnie wartościowe jest tutaj uczestnictwo w realizacji prac projektowych. Projekt prowadzi do publicznej prezentacji osiągnięć uczniów, a jednocześnie uczy pracy zespołowej, uwzględnia i rozwija indywidualne możliwości każdego ucznia. Pozwala też na tworzenie zastosowanie poznanych strategii komunikacyjnych.

Do najważniejszych zalet metody projektu w nauczaniu języka rosyjskiego można zaliczyć:

- zespołowy charakter działania w opracowaniu dużego zadania (opracowywany temat obejmuje całą grupę uczniów, np. klasę lub kilka osób, zależnie od rodzaju projektu),
- kształtowanie umiejętności pracy w grupie, planowania i organizacji pracy (każdy ma przydzielone zadanie do wykonania, którego odpowiada),
- łączenie pracy indywidualnej z pracą w grupie,
- interdyscyplinarność przez wykorzystanie wiedzy z zakresu innych przedmiotów (m.in. języka polskiego, geografii, historii),
- kształtowanie umiejętności w zakresie wszystkich sprawności językowych,
- kształtowanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji w języku rosyjskim, również za pomocą nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- rozwijanie myślenia twórczego i wykorzystywanie nabytych umiejętności.

6.4. Portfolio językowe

Europejskie portfolio językowe – to istotna i bardzo ważna pomoc dydaktyczna dla ucznia. Stanowi ono dokument uczącego się, w którym może on prezentować swoje umie-

jętności z różnych okresów nauki. Dokument ten ma charakter osobisty (jest własnością jednej osoby) i uczący się zachowuje go niezależnie od czasu i miejsca zdobywania wiedzy i umiejętności.

Portfolio uświadamia uczącemu się jego decydującą rolę w kierowaniu procesem zdobywania wiedzy i umiejętności nie tylko w czasie nauki szkolnej. W rezultacie motywuje do dalszej samodzielnej pracy. Jako dokument może zostać przedłożony przyszłemu pracodawcy albo wykorzystane podczas przyjęcia na studia.

Portfolio językowe składa się z trzech części:

- paszportu językowego,
- biografii językowej,
- dossier.

Paszport językowy jest ujednoliconym w całej Europie dokumentem, który zawiera dane właściciela i jego portret językowy – informacje o językach, które zna, o długości i przebiegu nauki, jak również samoocenę osiągnięć.

Biografia językowa – to osobista refleksja ucznia na temat przyjętych przez niego strategii uczenia się oraz zapisu różnych wydarzeń związanych z nauką języków: gdzie i kiedy ma kontakt z danym językiem, czy koresponduje w tym języku, co czytał, czy rozmawia z cudzoziemcami, z jakich źródeł korzystał podczas nauki, czy i gdzie był za granicą itp.

Dossier – to teczka z dokumentami potwierdzającymi osiągnięcia, takie jak najlepsze prace ucznia, nagrody w konkursach, udział w projektach i kursach językowych, pobyty za granicą, oceny nauczycieli wyrażone cyfrowo i opisowo itp.

O tym, jakie informacje znajdują się w portfolio i jak często będzie ono uzupełniane decyduje sam uczeń.

Jakie jest zadanie nauczyciela? Nauczyciel powinien przypomnieć uczniom i zachęcić ich, do kontynuowania prowadzenia portfolio, a tym, którzy tego dotychczas nie robili zaproponować podjęcie tego zadania i zapoznać ich z jego formami. Rolą pedagoga jest stworzyć uczącym się najlepsze warunki do kompletowania własnego dossier językowego oraz uświadomić uczniom, w jaki sposób portfolio może zostać przez nich wykorzystane w przyszłości.

7. Ocenianie osiągnięć uczniów

7.1 Kontrola i ocena wyników nauczania

Jedną z istotnych funkcji kontroli wyników nauczania jest funkcja diagnostyczna, która pozwala nauczycielowi na ustalenie, w jakim stopniu materiał nauczania został opa-

nowany przez uczniów. Diagnoza ta jest szczególnie ważna dla planowania dalszej pracy.

Kontrola wyników nauczania pełni również funkcję oceniającą i wychowawczą. Oceniającą – ponieważ umożliwia wystawienie uczniom oceny szkolnej na miarę ich aktualnych umiejętności. Wychowawczą – gdyż wskazuje uczniom zarówno ich osiągnięcia (powód do satysfakcji), jak i braki, które należy uzupełnić. W zestawieniu z dokonaną samokontrolą uczeń ma możliwość zobiektywizowania spojrzenia na własne postępy.

W zależności od czasu i sposobu prowadzenia kontroli możemy mówić o kontroli bieżącej i okresowej. Z kontrolą bieżącą mamy do czynienia na każdej lekcji. Polega ona m.in. na sprawdzaniu prac domowych, które w miarę możliwości powinny dotyczyć wszystkich sprawności językowych. Również na lekcji nauczyciel czuwa nad poprawnością wypowiedzi uczniowskich, korygując je w miarę potrzeby.

Szczególnie ważne znaczenie mają kontrole okresowe, służące całościowej ocenie stopnia opanowania przez ucznia pewnych partii materiału. Kontrola taka – zazwyczaj w formie testu pisemnego – powinna dotyczyć wszystkich sprawności językowych. Kontrola okresowa ma duże znaczenie dla ostatecznej oceny ucznia, dlatego też bywa powodem wielu stresów. Silny stres może być przyczyną blokady, która uniemożliwia uczniowi obiektywne wykazanie się umiejętnościami, dlatego ważny jest sposób przygotowania ucznia do tego rodzaju kontroli. Sprawdzian powinien być poprzedzony lekcją powtórzeniową. Uczeń musi być wcześniej poinformowany o jego terminie, formie, zakresie i o kryteriach oceny.

Przygotowując sprawdzian, nauczyciel ma często problem, jakie przyjąć kryteria oceny w odniesieniu do sześciostopniowej skali ocen szkolnych. Zazwyczaj przelicza się tutaj skalę liczbową od 1 do 100, zachowując w miarę równe przedziały, np.:

- 1–30% – niedostateczny
- 31–39% – dopuszczający
- 40–47% – dopuszczający+
- 48–56% – dostateczny
- 57–65% – dostateczny+
- 66–75% – dobry
- 76–83% – dobry+
- 84–90% – bardzo dobry
- 91–95% – bardzo dobry+
- 96–100% – celujący

Przedstawiona skala ma charakter przykładowy i może być modyfikowana w miarę wzrastania stopnia trudności sprawdzianu.

Jeśli nauczyciel ocenia materiał zawarty w sprawdzianie jako łatwy, może podwyższyć wymagania w górnej skali ocen, np. minimum 80 punktów na ocenę dobrą. Jeśli sprawdzian oceniamy jako trudny, wówczas obniżamy nieco wymagania punktowe w dolnej części skali, pozostawiając jednak jako minimum na ocenę dopuszczającą 30 punktów.

Konstruując zadania sprawdzianu, należy kierować się zasadą, że ma on sprawdzić poziom umiejętności uczniów w określonym zakresie, a nie wykazać – przez nagromadzenie w sprawdzianie trudności językowych – czego nie umieją.

Wyniki sprawdzianu okresowego (oceny uczniów) należy omówić w klasie, a uczniowie powinni otrzymać od nauczyciela wskazówki do dalszej pracy.

Oceny ze sprawdzianów mają zazwyczaj duży wpływ na ocenę semestralną. Ocena ta nie może jednak być arytmetyczną średnią ocen uzyskanych w semestrze, ale obrazem aktualnej wiedzy i umiejętności ucznia. Uczeń może w trakcie semestru nadrobić braki, uzupełnić wiedzę i podnieść swoje umiejętności.

Warto też zwrócić szczególną uwagę na kontrolę umiejętności w zakresie rozumienia wypowiedzi ustnej i pisemnej. Rozumienie wypowiedzi pisemnej nie zawsze jest w sposób systematyczny sprawdzane w procesie nauki szkolnej. Do umiejętności w zakresie tych sprawności przywiązana jest duża waga w różnego rodzaju testach zewnętrznych, m.in. na egzaminie dojrzałości, co znajduje potwierdzenie w dużej liczbie punktów, które może uczeń za nie otrzymać. Kontrola bieżąca tych umiejętności zależy w dużej mierze od tego, czy nauczyciel stale używa języka rosyjskiego na lekcji. Najprostszą i stałą formą kontroli rozumienia mowy jest werbalna lub niewerbalna reakcja ucznia na polecenia nauczyciela.

Kontrola umiejętności rozumienia wypowiedzi ustnej i pisemnej odbywa się w formie pisemnej, dzięki czemu można w krótkim czasie skontrolować wszystkich uczniów. Ma to szczególne znaczenie w przypadku uczniów przygotowujących się do egzaminu dojrzałości. Powinni oni poznać i przećwiczyć wszystkie możliwe formy zadań, które wystąpią na egzaminie. Nauczyciel jest zobowiązany uważnie śledzić zmiany w formule egzaminu, najlepiej korzystając z informacji zamieszczonych na stronach Centralnej Komisji Egzaminacyjnej (www.ode.com.pl). Typowe formy zadań kształtujące umiejętności rozumienia wypowiedzi ustnej i pisemnej są identyczne, zarówno dla rozumienia mowy, jak i rozumienia tekstu pisanego. Będą to m.in.: odpowiedzi na pytania, zadania typu prawda / fałsz, dobieranie tytułów, uzupełnianie zdań zgodnie z wysłuchanym lub przeczytanym tekstem, dobieranie ilustracji do tekstu, chronologiczne porządkowanie akapitów, bądź ilustracji.

7.2. Praca z uczniem dyslektycznym i jego ocena

Wśród naszych uczniów znaleźć mogą się również tacy, którzy mają zdiagnozowane problemy dyslektyczne (dysleksja, dysortografia, dysgrafia, dyskalkulia, dysfonia). Trudności w nauce mogą trwać nawet całe życie, jeśli nie są właściwie korygowane. Dlatego też obowiązkiem nauczyciela jest wyselekcjonowanie uczniów dyslektycz-

nych, poznanie ich indywidualnych trudności i korygowanie ich w trakcie nauki. Trudności te polegają głównie na problemach z odróżnianiem głosek, wyodrębnianiem ich ze słów i łączeniem w słowa, a także zapamiętywaniem i przypominaniem sobie słów oraz przekręcaniem wyrazów podczas ich wymawiania bądź pisania – popełnianiem błędów ortograficznych, mimo znajomości zasad. Tacy uczniowie wymagają szczególnej uwagi nauczyciela i stosowania odpowiednich, opisanych w literaturze, ćwiczeń. Uczniowie dyslektyczni, jak potwierdzają badania, łatwiej przyswajają język obcy w formie ustnej niż w pisanej.

W nauczaniu poszczególnych sprawności i struktur gramatycznych jest wskazane stosowanie różnych technik. Według M. Bogdanowicz³ należą do nich, m.in.:

- technika zakończeń, polegająca na podaniu uczniom początku tekstu, który muszą uzupełnić tak, aby zakończenie było tematycznie związane z początkiem,
- pisanie listów w imieniu bohaterów tekstu,
- porządkowanie zdań,
- podpisywanie obrazków,
- dopasowywanie obrazka do wyrazu,
- znajdowanie wyrazu niepasującego do pozostałych,
- przedstawienie obrazka, fotografii lub plakatu w celu zainspirowania ucznia do opowiedzenia treści obrazka, wyszukania różnic między dwoma obrazkami, zamiany historyjki obrazkowej na komiks itp.,
- dopasowywanie obrazka do usłyszanego tekstu,
- uzupełnianie obrazka, tabeli albo tekstu na podstawie usłyszanego tekstu,
- pisanie palcem nowych wyrazów na plecach kolegi / koleżanki i odgadywanie ich,
- gra „Mam” – nauczyciel pokazuje kartę z jednym wyrazem napisanym wyraźnymi literami, a uczniowie starają się odnaleźć go na swoich planszach (podobnie jak w grze bingo); wygrywa ten uczeń, który pierwszy zaznaczy cały rząd pionowy lub poziomy.

Ocena jest nie tylko odzwierciedleniem wiedzy i umiejętności ucznia, ale również jego aktualnych możliwości i włożonego przez niego wysiłku. W pracy z uczniami z problemami dyslektycznymi jest wymagane zastosowanie specyficznych kryteriów oceny. Warto nieco złagodzić wymagania w odniesieniu do tych sprawności i umiejętności, które przysparzają takiemu uczniowi najwięcej trudności. Gdy praca pisemna jest oceniana negatywnie, wskazane jest ponowienie kontroli w formie ustnej. Pozwoli to na obiektywną ocenę aktualnego stanu wiedzy i umiejętności ucznia z dysleksją i, co najważniejsze, da mu szansę na lepszą ocenę, przez co będzie pozytywnie motywować do dalszej pracy.

³ Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych, red. M. Bogdanowicz, M. Smoleń, Harmonia, Gdańsk 2004.

7.3. Samoocena ucznia

Ważnym i coraz bardziej docenianym czynnikiem, prowadzącym do efektywnego opanowania języka obcego jest umiejętność oceny własnych osiągnięć i braków.

Samokontrola ucznia powinna mieć charakter systematyczny i dotyczyć poszczególnych konkretnych elementów wiedzy i umiejętności. Uczeń dokonuje samooceny, np. używając portfolio językowego lub wypełniając specjalnie przygotowane tabele, w których może odnotować swoje sukcesy, i dzięki którym ma możliwość zastanowienia się nad brakami w swojej wiedzy.

Innym elementem oceny własnej pracy na lekcji, jak i oceny samej lekcji, może być ankieta ewaluacyjna, wypełniana przez ucznia. Pozwala ona uczniowi zastanowić się, czy jego udział w lekcji był efektywny. Nauczyciel natomiast uzyskuje informacje na temat oceny własnej pracy. Ankieta może mieć charakter ogólny lub szczegółowy, np. może dotyczyć sposobu nauczania gramatyki albo ćwiczeń w rozumieniu lub mówieniu.

Ankieta ewaluacyjna dla uczniów

Czas trwania – 5 min

1. Czego nowego nauczyłeś się na lekcji?

_____.

2. Co najbardziej zainteresowało cię na lekcji?

_____.

3. Które z ćwiczeń były najciekawsze?

_____.

4. Jak oceniasz swoją pracę na lekcji?

_____.

5. Czy podoba ci się lekcja przeprowadzona w ten sposób?

_____.

6. Co dla ciebie w lekcji było mało interesujące?

_____.

Twoja ogólna ocena lekcji w skali 1–6:

1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐

8. Wskazówki bibliograficzne

1. *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, red. M. Bogdanowicz, M. Smoleń, Harmonia, Gdańsk 2004.
2. *Europejskie portfolio językowe dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów*, CODN, Warszawa 2006.
3. Głowacka B., *Europejskie portfolio językowe – dlaczego warto*, „Języki Obce w Szkole” 2003, nr 6.
4. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, WSiP, Warszawa 1999.
5. Marton W., *Dydaktyka języka obcego w szkole średniej jako maksymalizacja uczenia się ze zrozumieniem*, Wyd. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1974.
6. Myczko K., *Wybrane aspekty oceny i samooceny w nauczaniu języków obcych*, „Neofilolog” 1999, nr 18.
7. *Nauczanie języków obcych w zreformowanej szkole*, red. H. Komorowska, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2000.
8. Pfeiffer W., *Nauka języków obcych. Od praktyki do praktyki*, Wagros, Poznań 2001.
9. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*, Dz.U. z 30 sierpnia 2012 r., poz. 977.
10. Stasiak H., *Portfolio – paszport językowy – jeden z elementów autonomii w procesie uczenia się języków obcych*, „Języki Obce w Szkole” 2001, nr 5.
11. Stawna M., *Podejście komunikacyjne do nauczania języków obcych. Od teorii do praktyki*, WSiP, Warszawa 1991.